

**Raftul
Denisei**

Colecție coordonată de
DENISA COMĂNESCU

Evgheni
Vodolazkin

ISTORIA
Insulei

Traducere din rusă și note de
ADRIANA LICIU

HUMANITAS
fiction

Tatianeî şi Nataliei

Și pământul o să se cutremure,
și o să se aprindă apa neagră în Nord,
și o să curgă apă cu flăcări în Sud.
Și o să se lase cenușă din ceruri,
și inimile voastre se vor face cenușă.

Prorocirea lui Agafon

Din partea editorului

Știrea că vestita *Istorie a Insulei*, cea dintâi cronică națională, are, de fapt, o continuare, a stârnit freamăt în opinia publică locală. Acest lucru a făcut necesară o nouă ediție, completă.

În forma sa precedentă, *Istoria Insulei* a fost publicată nu o dată. Ea este inclusă în programele școlare și în cele universitare, și a reușit de mult să se răspândească prin citate. „O să mai vedem cu ce se vor sfârși toate acestea“, „El a înțeles că războiul poate să reînceapă, pentru că era unul dintre cei care doreau să reînceapă“, „Fericite sunt vremurile care nu intră în anale“, „El, timpul, nu are unde să se grăbească“ – aceste fraze au intrat atât de temeinic în viața noastră de zi cu zi, încât nu toată lumea își mai amintește că ele își au originea în cronică.

De textul complet al *Istoriei Insulei* le-am rugat să ia cunoștință pe Prealuminatele Lor Înălțimi Parfeni și Ksenia. Părerile lor asupra lucrării ce urmează a fi publicată ni s-au părut extrem de importante,

iar domniile lor au acceptat să ni le împărtășească. Însemnările pe care le-au făcut au căpătat pe neobservate caracterul unui jurnal, ceea ce ne-a bucurat nespus, căci orice cuvânt al cuplului princiar este cuvântul istoriei înseși. Cu îngăduința autorilor, aceste însemnări au fost împărțite de noi în fragmente și au fost publicate ca un fel de comentarii la textul cronicii.

Evenimentele din ultimul an au schimbat planurile inițiale ale ediției. Am ajuns să trăim vremea când prorociile de demult au început să se împlinească. Vremea aceasta nu o putem numi îmbucurătoare, dar ea ne-a învățat multe. Am devenit mai înțelepți, iar unde este multă înțelepciune este, după cum spune Ecclesiastul, și multă amărăciune.

Privind la cele ce se întâmplă cu noi, a început să reflecteze la esența istoriei și întreaga lume. Nu numai la cea a istoriei noastre, ci și la cea a istoriei în general. La acest lucru a contribuit și recenta apariție a filmului *Istoria Insulei*, regizat de marele Jean-Marie Leclerc. Faptul că eroii principali au acceptat să fie consultanți ai regizorului francez i-a mirat pe mulți la început, dar succesul grandios al filmului a confirmat faptul că această hotărâre a fost corectă.

Acum, când poporul nostru se află la o răspântie, ieșirea la lumină a acestei cărți are un sens aparte. La lumină – din întunericul vremii noastre.

CAPITOLUL ÎNTÂI

FEODOR

Înainte vreme noi nu am avut istorie. Memoria a păstrat unele evenimente, dar numai pe acelea care au avut însușirea de a se repeta. De aceea, existența noastră părea că merge în cerc.

Noi știam că după noapte urmează zi, iar după iarnă, primăvară. Aceste cicluri sunt date de aștrii care plutesc pe bolta cerească, iar capăt al călătoriei lor este anul. Anul era și capătul firesc al memoriei noastre.

Ne aminteam vag despre uragane și cutremure cumplite, despre iernile aprige când a înghețat Marea, despre războaiele interne și despre invaziile altor neamuri, dar când anume se petrecuseră nu puteam spune.

Spuneam doar: asta s-a întâmplat într-o vară. Sau: asta s-a întâmplat într-o primăvară, cu multe primăveri în urmă. Și din această pricină toate uraganele se contopeau pentru noi într-un uragan mare, iar războaiele interne se transformau într-un război fără sfârșit.

Odată cu creștinarea am auzit cuvântul Sfintei Scripturi, pe câtă vreme înainte auzeam vechile cuvinte doar unul de la altul. Din aceste cuvinte nu a rămas nimic, căci se păstrează numai ceea ce a fost scris, iar până la creștinare nu a existat nici scriere.

Dar după aceea în Insulă au venit cărți, și noi am aflat despre fapte care au fost până să fim noi, și acest lucru ne-a ajutat să înțelegem faptele de-acum.

Acum știm că istoria omenirii are un început și că ea tinde spre sfârșitul său. Cu aceste gânduri purcedem la descrierea anilor și a faptelor ce s-au scurs.

Binecuvântează, Doamne.

PARFENI

Istoria Insulei au scris-o monahii. Nimic de mirare: numai cel aplecat asupra veșniciei are puțința de a zugrăvi vremea, iar pământescul îl înțelege cel mai bine acela care se gândește la ceresc. Dar și timpul era atunci altul: vâscos, cleios. Nu cum este cel de azi. În copilărie timpul e încet, se întinde, dar pe urmă își ia avânt și, spre sfârșitul vieții, zboară. Ceea ce, în general, se știe. Nu seamănă oare viața poporului cu viața omului luat în parte?

Se crede că primele capitole ale cronicii aparțin penei ieromonahului Nikon Istoricul. În întreaga istorie a existenței sale, manuscrisul nu a părăsit niciodată zidurile mănăstirii Mântuirea Insulei: acest lucru fusese interzis cu desăvârșire.

Aflându-se într-un spațiu sfânt, istoria a fost, după părerea cronicarilor, ferită de falsificări. Acum, compor-

tamentul față de istorie e liber: o scrie cine pofteste și unde pofteste. Oare nu aici își află cauza atât de multe falsificări?

Interdicția de a scoate cronică din mănăstire nu a făcut să dispară posibilitatea de a fi consultată între zidurile mănăstirii. Cel puțin, pentru prinții domnitori. S-a considerat (și se consideră până în ziua de astăzi) că celor care sunt la putere le este necesară cunoașterea trecutului. Această idee mi se pare întemeiată. Întemeiat, ce-i drept, este și faptul că ea, cunoașterea istoriei, nu a ferit încă pe nimeni de greșeli.

În zilele cucernicului prinț Feodor, Insula noastră a fost creștinată. Iar până atunci, prințul nu se numea Feodor, ci Aleksandr. Și nu era cucernic. Și domnea numai peste partea de nord a Insulei, dar în timpul unui război intern a acaparat partea de sud și a devenit prinț al întregii Insule.

În cea de-a opta vară a domniei lui, a spus:

Adunați-vă cu toții pe Limba de Nisip, și acolo veți fi creștinați.

A spus:

Cine nu primește botezul, acela nu-mi este prieten.

S-au botezat toți, sau aproape toți, înțelegând că e grea treabă să nu-i fii prieten prințului.

KSENIA

Potrivit celei de-a 47-a novele¹ a împăratului bizantin Iustinian, evenimentele istorice se datează cu anul domniei împăratului curent. Urmând tradiția bizantină, Nikon Istoricul (precum și cronicarii care au urmat) datează evenimentele cu anul domniei prințului: împărați, după cum se știe, noi nu am avut.

Și s-a adus în Insulă Evanghelia, și a fost citită oamenilor, și au aflat cu toții despre viața Domnului nostru Iisus Hristos.

Despre vechii noștri zei a ieșit la iveală că ei sunt de fapt lemn și că nu trebuie apărați, fiindcă dacă ar fi fost zei s-ar fi apărat singuri. Și nimeni nu s-a pus în chip deosebit pentru ei, în afară de câțiva vrăjitori care îi slujeau.

Când zeii păgâni au fost arși, vrăjitorii au spus că are să vină ziua când au să ardă și literele cărții. Nimeni nu i-a crezut, fiindcă toți socoteau că vorbesc așa din mânie neputincioasă. Și, poate, și fiindcă ei nu avuseseră niciodată cuvinte scrise. Iar cuvintele rostite de ei au adăstat în aer până la cel dintâi vânt care avea să vină și să le ia cu el.

În cea de-a douăzecea vară a lui Feodor, au fost trimise pe Insulă cărți de istorie. Noi le păstrăm ca pe ochii din cap: nimic nu e mai rău decât să rămâi fără istorie atunci când abia începi să înțelegi ce

1. În dreptul roman, dispoziție suplimentară care se adaugă la o lege cuprinsă într-o codificare anterioară (din lat. *novellae*).

este ea. Cărțile ne-au dezvăluit că istoria este una singură pentru toți și, chiar pierdută pe o insulă necunoscută, ea este o ramură a unui arbore comun.

În afară de asta, am aflat că istoria e prezisă în prorociri, care o cuprind atât în întregul ei, cât și pe părți mici. Rânduiei timpului, prorocirea îi stă în față ca o înfrângere a lui, a timpului. Marele proroc Ilia, care a urcat la cer într-un car de foc, a fost izbăvit de Dumnezeu de moarte și de timp, care, la urma urmelor, sunt unul și același lucru.

Își are prorocul său și poporul Insulei, numele lui e Agafon Înaintevăzătorul. Vorbește după cum îi spune intuiția, iar nu după cărți, căci încă nu sunt cărți despre Insula noastră. Face preziceri pe termen lung, așa încât deocamdată nu a fost posibilă verificarea lor. Cu toate acestea, starea de spirit și, în general, de reculegere a lui Agafon vorbește despre faptul că prezicerile lui se vor împlini, ceea ce și nădăjduim. Mai cu seamă, prezicerea că vrajba care zguduie această bucată de uscat se va curma pentru multă vreme atunci când cele două ramuri domniitoare se vor uni în una singură.

Cred că cele spuse despre prorociri sunt de-ajuns. Nu ne vom adânci în viitor și ne vom întoarce la prezent, amintindu-ne că istoria povestește despre trecut.

PARFENI

Agafon Înaintevăzătorul ne-a învățat că prorocirea nu înseamnă că libertatea urmașilor e mărginită. Ei, urmașii,

sunt liberi în acțiunile lor, firește, atât cât le îngăduie împrejurările. Iar pricina împrejurărilor, a spus Agafon, nu e Dumnezeu, ci omul.

Cu el e greu să nu fii de acord: îndelungata-mi viață m-a convins că oamenii își creează ei înșiși împrejurările. Cel mai adesea, desigur, neprielnice. Dar Domnul le vede și le dezvăluie oamenilor prin proroci. Uneori.

Bunăoară, prin Agafon, ne-a fost arătat când se va curma vrajba în Insulă. Nikon Istoricul pomeneste despre această prorocie ca despre ceva care nu se împlinise încă: acum știm cu toții că ea s-a împlinit. A fost, cum s-ar spune, o prorocie pe termen mediu.

A mai fost însă o prorocie a lui Agafon, care se referea la vremuri îndepărtate. Ea nu a ajuns la noi. Spre deosebire de celelalte, care aveau un caracter mai mult sau mai puțin particular, aceasta privea soarta întregii Insule. Din păcate, noi nu avem nici cea mai mică idee despre conținutul ei. Sau din fericire – acest lucru se poate spune numai citind-o.

Principală sa prorocie Sf. Agafon a dictat-o, literalmente, la urechea cronicarului Prokopi Gângavul. Agafon, care la vremea aceea ajunsese la 120 de ani, a interzis cu strășnicie celui care scria să înflorească limba. Ceea ce, până la un anumit punct, a fost din partea lui Agafon, om – dacă ne putem exprima astfel – în vârstă, o glumă (la urma urmelor, nimeni nu le-a interzis sfinților să glumească), deoarece lui Prokopi, încă la vremea tinereții sale, i se tăiasă limba pentru că era spurcat la vorbă. Așa încât, în ceea ce privește limba, dinspre partea acestui om putem fi liniștiți.

Prokopi a procedat însă într-un chip neașteptat, fără a avea nevoie de limbă pentru asta. Desfăcând manuscrisul cronicii, el a scos de-acolo prorocirea și,

din câte se aude, a trimis-o pe ascuns pe Pământul Mare – cum s-ar spune probabil acum, inamicului.

Fapta lui Prokopi – dacă acesta este adevărul – te face să te gândești că secreta informație nu arăta prea optimist pentru locuitorii Insulei. Eventual, îi putea încuraja oarecum pe continentali în intențiile lor agresive: nimic nu îi ridică inamicului în asemenea măsură moralul ca o prorocie primită la timp.

Țelurile lui Prokopi Gângavul pot fi judecate numai cunoscând textul prorocirii, dar, după cum s-a spus, urmele lui s-au pierdut. De ce nu l-a transcris, ci l-a scos din manuscris, lipsindu-i astfel pe compatrioții lui de posibilitatea de a-l citi?

Nu este exclus ca acțiunile întreprinse de cronicar să fi avut ca scop o răzbunare pe nemiloasa patrie care îl lipsise de limbă. Pentru Prokopi fusese o pierdere sensibilă: răposatului îi plăcea să stea de vorbă. Cumva, izbutea chiar să facă acest lucru și cu puținul care îi rămăsese în gură (se spune că, într-o câțva, limba crește). Cum-necum, istoria cu sustragerea prorocirii din manuscris a fost descoperită numai după moartea lui. Ceea ce este o dovadă clară a faptului că, pe timpul lui Prokopi, cronica nu prezenta vreun interes deosebit.

Despre trecut, cărțile aduse în Insulă ne-au făcut cunoscut, dacă este să spunem pe scurt, următoarele:

În prima zi Dumnezeu a făcut cerul și pământul, și pământul era netocmit și gol, și Duhul lui Dumnezeu se purta pe deasupra apelor făcându-le să aibă viață. Și a zis Dumnezeu: *Să fie lumină!* – și a fost lumină.

În zilele următoare El a făcut marea, râurile și corpurile cerești. Umplând lumea cu apă, a lăsat

insule și pământuri ca semn că uscatul a apărut nu pentru că l-ar fi uscat soarele, ci până să fie făcut soarele, pentru ca oamenii să nu ia soarele drept Dumnezeu.

Dumnezeu a făcut totodată peștii și păsările, căci sunt înrudite unele cu altele, cu acea singură deosebire că peștii plutesc în apă, iar păsările în văzduh.

Și a făcut Dumnezeu pe om și pe femeia lui, ca să lase omul pe tatăl și pe mama sa și să se unească cu femeia lui. Și i-a dat Dumnezeu în stăpânire toate câte sunt pe pământ.

Dar cele șapte zile ale făcerii nu erau încă timp. Timpul a apărut odată cu căderea în păcat și cu izgonirea din Rai, iar odată cu timpul a început istoria, căci niciunde nu există istorie decât în timp.

Când avea 230 de ani, Adam l-a zămislit pe fiul său Set; Adam a avut 930 de ani de viață. Și au început să se nască copii, și de la Adam până la Noe sunt 10 neamuri și 1468 de ani. Iar când Noe a ajuns la 600 de ani, pe pământ a fost potopul.

Și la porunca lui Dumnezeu, Noe s-a pus pe lucru, și la arca pe care a făcut-o au început să se strângă animale și păsări, din fiecare viețuitoare câte o pereche, în afară de pești, că ei n-au frică de apă. Iar când au intrat, Noe a închis ușa la arcă și s-au deschis baierile cerului. Și ploaia a curs patruzeci de zile și patruzeci de nopți, de n-a mai rămas uscat, și chiar și Insula noastră s-a dus sub apă. Acolo unde atârna acum nori, în zilele acelea se rostogoleau valuri.

În una dintre scrierile nebiblice stă spus că Diavolul, dorind să înece neamul omenesc, s-a prefăcut în șoarece și a început să roadă fundul arcei. Atunci Noe s-a rugat lui Dumnezeu, și leul a strănutat, și din nărilor lui au sărit un motan și o mâță și au gătit șoarecele. Așa au apărut pisicile, care pe pământul nostru sunt încă o raritate.

PARFENI

În textul lui Nikon găsim date apocrife, pe care cititorul contemporan le va considera ca ținând de legendă: am în vedere povestea despre pisici. Detaliile, care deosebesc povestea de greoaia proză darwiniană, sunt minunate, iar tot ce e minunat este într-un fel sau altul adevărat.

Iat-o – originea speciei, fără a fi întinsă pe sute de pagini. Ceea ce se poate vedea: poftim, iată pisicile – zboară din nărilor leului, uite-le, se răsucesc în aer cu un mieunat și aterizează pe patru labe. Amintindu-și de sarcina lor supremă, dintr-un singur salt sunt lângă șoarece și – haț! Zic „haț“, având în vedere că lupta era neobișnuită în cel mai înalt grad. Știau oare pisicile cui i se puneau împotrivă? Bună întrebare.

Da, aceste date nu sunt într-un tot în acord cu darwinismul, dar problema este mai degrabă a darwinismului. Întemeietorul său, pur și simplu, nu ar fi înțeles poveștile despre pisici: eu am impresia că acest om nu știa să zâmbească.

Serios acum. Dată fiind vârsta mea venerabilă, sunt deseori întrebat despre poziția mea față de Darwin. Ce poți să spui aici? Urechea care a prins ritmurile evoluției s-a dovedit a fi surdă la pulsul metaforei și, mai larg, al poeziei. Numai prin surzenia lui sir Charles la metaforă

Cuprins

<i>Din partea editorului</i>	9
I. FEODOR	11
II. KONSTANTIN	23
III. MIHAIL	56
IV. IUSTIN	66
<i>Anexă la capitolul IV.</i>	
Istoria adevărată a Prințului Iustin, scrisă de Prokopi Gângavul	80
V. EVSTAFI	92
VI. GAVRIL	98
VII. PARFENI	114
VIII. IMPERATORUL NICHIFOR	130
[...]	
XIV. PARFENI ȘI KSENIA	136
XV. KSENIA	158
XVI. KASIAN	190
	373

XVII. MARKEL	213
XVIII. VLAS	244
XIX. MELISSA	261
XX. SERAPION	281
XXI. VALDEMAR	292
XXII. CECILIA	316
XXIII. SOZONT	326
XXIV. VARVARA	337
XXV. PARFENI ȘI KSENIA	359